

Misslyckat kungaval

Den socialdemokratiska ledaren, före konseljpresidenten Spaak har yttrat att omröstningen i Belgien fått det sämsta möjliga resultat. Omdömet är väl motiverat. Kung Leopold har fått en majoritet av 57,7 procent; vid en siffra understigande 55 procent hade kungen lovat abdikera, om siffran blivit avsevärt högre, kunde ett nästan allmänt godtagande av hans återinträde ha uppnåtts. Ovissheten är alltså lika stor som före omröstningen.

Hur denna majoritet politiskt uppstått är oklart. Det katolska partiet, som är klart för Leopold, hade vid 1949 års val drygt 45 procent av rösterna, och då valdeltagandet vid omröstningen varit endast obetydligt högre än vid valet (med 5,08 respektive 4,83 miljoner röster), måste ett stort antal väljare som normalt inte röstar med katolikerna denna gång ha följt partiets paroll. Liberaler och socialdemokrater skyller ömsesidigt på varandra, och därjämte anklagar man kommunisterna, som under agitationen visat en egendomlig passivitet, för att i tysthet ha verkat för Leopold, sannolikt helt enkelt för att öka förvirringen och skärpa krisen. Sannolikt är att de kvinnliga väljarna, som alltid är särskilt tillgängliga för katolsk propaganda och som kan antas ha varit starkt påverkade av sentimentala motiv, i hög grad bidragit till Leopolds seger.

Såsom väntat var företer de skilda befolkningsgruppernas

hållning stora olikheter. Bland flamländarna, av ålder ivriga katoliker, hade kungen 72 procent majoritet, i det tvåspråkiga Bryssel fick han 48 procent och i de vallonska (franskspråkiga) områdena blott 42 procent. Liberaler och socialdemokrater har som villkor för kungens återinträde krävt att han skulle få två tredjedelars majoritet, med enkel majoritet både bland valloner och flamländare. I de största städerna har kungen blott en minoritet bakom sig, i Antwerpen omkring 35 procent.

Detta resultat, efter en kampanj med kyrkan, förvaltningen och den högre militären som propagandaorgan för Leopold, visar att han som monark skulle komma i en ytterst prekär situation. Även konstitutionellt är läget kritiskt. Man har utgått från att kungen skulle kunna återkallas endast genom en av representationens båda kamrar antagen lag; rimligen kan en majoritet inte uppbringas i deputeradekamraren, där katolikerna räknar 105 mandat mot oppositionens 107. Om bägge kamrarna däremot sammanträdde gemensamt som fallet var 1945, då kung Leopold förklarades ur stånd att regera, skulle katolikerna erhålla en knapp majoritet (197 röster mot 190). Läget kan, kort sagt, knappast vara mera oklart och komplicerat.

Vad är en opinion?

EN RAD STUDIER över opinionsundersökningarnas problem har samlats i ett nyss utkommet arbete (*"Gallup" och den svenska väljarkåren*, Gebers, 16: 50). Initiativet har tagits av professor Håstad, som även bidragit med ett förord; uppsatserna, som författats av ett antal yngre forskare, har emellertid karaktären av självständiga bidrag — ett förhållande som inte klart framgår av titelsidan eller förordet. Boken innehåller åtskilliga analyser och uppgifter av intresse, men något större vetenskapligt värde har den knappast. Diskussionen, som väsentligen hämtat sina synpunkter ur den rika amerikanska litteraturen, verkar ofta något amatörmässig, och inte sällan får en komplicerad terminologi skyla reflexioner som i en mera blygsam språklig dräkt skulle ha verkat oroande banala.

Som intellektuell prestation är docent Westerståhls allmänt kritiska uppsats värd allt erkännande. Här redogörs klart och stringent för de principiella anmärkningar som kan riktas mot Gallupmetoden, och framställningen utmynnar i nära nog lika negativa omdömen som professor Lindsays förra året utgivna stridskrift i ämnet (*"The Pollsters"*). I huvudsak kan kritiken sägas gå på två linjer.

1) En mängd ord som används och måste användas i Gallupfrågorna är på en gång oklara och färgade av (positiva eller negativa) värderingar — t. ex. socialisering, neutralitet, samling, ordning och frihet, självständighet. Frågar man folk om Sverige bör ingå i en union, respektive i en militärallians, blir svaret ofta olika, trots att frågorna kan avse en och samma sak. Redan av detta skäl blir svaren på alla opinionsfrågor i regel otydliga.

2) Vad innebär den "opinion" som kommer till uttryck vid Gallupundersökningar? Man kan inte, utom i speciella fall, anse att den visar en beredskap att handla i bestämd riktning. Men en "opinion" som inte markerar en sådan beredskap är strängt taget något varom intet med visshet kan utsägas; det är tveklaktigt att här använda sådana ord som åsikt, opinion, attityd. Opinionsundersökningarna bör därför, om de skall tillerkännas betydelse, "inskränkas till att omfatta sådana opinioner som har en fastställbar direkt förbindelse med en viss klass av faktiska beteenden".

Denna tankegång synes det godtyckligt att applicera just på opinionsundersökningarna. Kan man inte säga detsamma om folkomröstningar och val och alltså — i anslutning till flera politiska ideologier — förklara hela den demokratiska proceduren meningslös? Westerståhl har snuddat vid denna fråga och härvid framhåvt att en folkomröstning äger rum i en helt annan situation än en Gallupundersökning: den föregås av en livlig agitation, varvid argument presenteras för de skilda ståndpunkterna och en relativ bestämdhet i opinionen sålunda kommer till stånd. Men därmed flyttas analysen över på ett helt annat plan, och det enklaste svaret på Westerståhls kritik blir att vissa opinionsundersökningar just ur den av honom anlagda synpunkten är mera underbyggda (genom kunskap och debatt) än många folkomröstningar och val. Det kan tilläggas att propagandan före en folkomröstning eller ett val rent av kan vrida bedömningen

på sned genom att oklara och värdebetonade allmänna ord — vad Walter Lippmann kallar stereotyper — blir helt dominerande. Saken kan också uttryckas på det sättet att den handlingsberedskap som Westerståhl fordrar för att en "opinion" skall vara en opinion inte säkerställes genom ett val eller en folkomröstning. Och att tala om att en opinionsundersökning som gäller hur vederbörande avser att rösta (vid val eller folkomröstning) klarlägger handlingsberedskapen såtillvida som den klarlägger röstningen blir därför blott en flykt från problemet.

Svagheten i hela denna hyperkritiska uppfattning synes vara att man tar definitionen av ordet opinion litet för allvarligt. Vi är alla ense om att denna "opinion" kan betyda helt olika ting, från en experts glödande övertygelse till en okunnig persons tanklösa fras. Men icke desto mindre har förhållandet att en folkgrupp uttrycker en viss opinion en av alla erkända betydelse. Och en närmare diskussion av detta måste gälla hela demokratin, icke blott Gallupundersökningarnas problematik.

*